

Гудз Марія Степанівна,
*аспірант кафедри української та зарубіжної
літератур і методик їх навчання
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка,
вчитель української мови і літератури
Тернопільського ліцею № 21 –
спеціалізованої мистецької школи імені Ігоря Герети*

ТВОРЧІ ЗАВДАННЯ З УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ УЧНІВ НУШ

Стрімкий розвиток суспільства вимагає цілеспрямованої підготовки свідомої, всебічно розвиненої людини, здатної до аналізу. Ширшими стають можливості засобів масової інформації. Взаємодія учнів з найрізноманітнішими мас-медіа (преса, радіо, кіно, телебачення, особливо Інтернет) забирає все більше їх вільного часу. Споживаючи недоброякісну медіапродукцію, сучасне покоління спотворює своє уявлення про світ, норми і моральні засади взаємодії людей, розвиває різні форми медіазалежності. Саме освітня галузь має давати учням необхідні знання про інформаційне середовище; формувати медіакультуру і новий інформаційний світогляд, що ґрунтується на розумінні першочергової ролі інформації в житті людини; розвивати навички сприйняття інформації та її засвоєння. Медіаосвіта – це вміння правильно розуміти, аналізувати й оцінювати інформацію з різноманітних джерел.

Медіаосвіта – освіта XXI століття. Вже значний період створюється теорія й практика медіаосвіти, в США, Великій Британії, Німеччині, Австралії, країнах Північної Європи [2]. Саме там, вже досить давно, уроки з медіаграмотності стали частиною шкільної програми. В Україні Інститутом соціальної та політичної психології НАПН України розроблено Концепцію впровадження медіаосвіти, яку схвалено постановою Президії НАПН України та підтримано Національною експертною комісією України з питань захисту суспільної моралі (травень 2010 р.). Головною метою Концепції є сприяння розбудові в Україні

ефективної системи медіаосвіти заради забезпечення всебічної підготовки дітей і молоді до безпечної й ефективної взаємодії з сучасною системою медіа, формування у них медіаобізнаності, медіаграмотності і медіакомпетентності відповідно до їхніх вікових та індивідуальних особливостей.

Варто зазначити, що формулювання поняття медіаосвіти зарубіжними та українськими вченими відрізняється. У західних країнах Європи наголошують на формування автономної від медіа особистості (Лен Мастерман, Сесілія фон Файлітзен, К. Безелгет та Е. Харт), а в Україні – на опанування медіаобладнанням та використання можливостей медіа в навчальному процесі (автори «Енциклопедії освіти») [3].

Проблема медіаграмотності займає вагомe місце в науково-педагогічних студіях. Дослідники зосереджують увагу на розкритті питання змісту понять «медіаосвіта» і «медіаграмотність» (Т. Іванова, О. Литвиненко, О. Мурзіна, І. Огороднійчук та інші), визначенні функції медіаграмотності в навчальному процесі (Л. Зайко, М. Захаров, О. Рекун та інші), аналізі елементів медіаосвіти в шкільних підручниках (А. Гривко, І. Мороз, О. Черноус та інші).

Більшість учених розглядають медіаграмотність та медіакомпетентність як складові медіаосвіти, результатом якої є сформованість в учнів уміння використовувати, аналізувати й оцінювати медіапродукцію. Деякі дослідники саме медіаграмотність визначають ключовою концепцією медіаосвіти (К. Ворсноп), у той час як значна частина педагогів вважає ці поняття синонімічними (Д. Консидайн). Поняття медіаграмотності також досі не має чіткого формулювання. Науковці по-різному його трактують, але усі сходяться на тому, що медіаграмотність – це набуті під час навчання вміння аналізувати та оцінювати медіа [3].

Оскільки питання медіаграмотності як навички ХХІ ст. є об'єктом нашого дослідження, то для розуміння її природи варто згадати еволюційні віхи, а саме: класичну грамотність – уміння читати і писати; аудіовізуальну грамотність, пов'язану з електронними медіа (кіно, телебачення, зображення); цифрову, або інформаційну грамотність, необхідну для використання комп'ютера та цифрових

медіа, які потребували набуття нових навичок для роботи з ними; медіаграмотність, питання появи та розвитку якої постало через результат збіжності всіх медіа – об'єднання електронних (медіа-комунікації) та цифрових медіа (мультимедіа-комунікації), яке відбувається на стадії розвитку інформаційного суспільства [4]. Підкреслюється необхідність використання в роботі з дітьми творчих завдань у багатьох дослідженнях І.Я. Лернера та Г.В. Сироти, оскільки сприяють вихованню самостійності дитини, розвивають у неї якості, які є необхідними для навчання та життя. При цьому має рацію Н.Р. Грицак, стверджуючи, що «формування медіаграмотності слід починати у шкільному періоді, коли учні вчать аналізувати, зіставляти, оцінювати і критично інтерпретувати отриману інформацію» [1, с. 28–29].

Проведення уроків з української літератури, згідно цілей медіаосвіти, передбачає використання проблемних, евристичних, ігрових та інших продуктивних форм навчання, що дає змогу підготувати школяра до життя у нових інформаційних умовах, розвивати особистість на матеріалі художніх медіатекстів, формувати культуру спілкування з медіа, розвивати творчі, комунікативні здібності, критичне мислення. При підготовці до уроків української літератури педагоги знаходяться у пошуку нових форм і методів роботи.

Творчість – це чудовий засіб художнього розвитку, самовираження учнів будь-якої вікової категорії. Формування навичок медіаграмотності на уроці української літератури також, безумовно, пов'язується з креативністю дитини й педагога. Тому доречно згадати поняття медіаторчості. Вчені І.В. Волков, Т.С. Комарова, Н.П. Сакуліна визначають його як один з важливих засобів становлення та розвитку пізнавальної активності. Багато дослідників визначають її як форму медіаосвіти. Одне з головних завдань медіаосвіти на погляд Дж. Поттера – це навчання людини самовираженню за допомогою медіа [3].

Аналізуючи методичні рекомендації та застосовуючи їх на практиці, можемо сказати, що розвиток медіаторчості у дітей проходить певні етапи формування навичок поводження з медіазасобами, зокрема:

1 етап – перегляд інформації з екрана;

2 етап – сприйняття, усвідомлення та аналіз побаченого;

3 етап – визначення власної позиції до медіатексту (емоцій, зацікавленості тощо);

4 етап – вибір медіазасобу для виконання творчого завдання, та відпрацьовування елементарних навичок (розмова на камеру, створення відео тощо).

Пропонуємо творчі завдання, які доречно використовувати на уроках української літератури:

- **Створення стінгазети** (Можна застосовувати цю форму роботи при вивченні біографії письменника для кращого засвоєння матеріалу. Така розробка – це вже величезна робота одного учня чи колективу, адже потрібно опрацювати різні джерела, проаналізувати їх та визначити найважливіші моменти. Чим більше рубрик – тим цікавіша газета).

- **Ролик у ТікТок** (ТікТок – це відносно нова мультимедійна платформа для створення та обміну короткими аматорськими відео кліпами. Важливо те, що учні повинні обдумати тему, сценарій відео так, щоб вкластись в час (до 10 хвилин) і це було цікаво для однолітків. Відео у ТікТок можуть бути музичними, танцювальними або комедійними. Таке творче завдання буде доречним при вивченні будь-якої теми. Наприклад, учні 9-А класу Тернопільського ліцею №21 створювали цікаві відео про Григорія Сковороду).

- **Селфі персонажа** (Селфі – це вид фотографування власного вигляду, виконаний з допомогою смартфона. Ці світлини набрали популярності у соціальній мережі Інстаграм. Таке завдання з української літератури актуальне не менш як попередні. Воно безпосередньо пов'язує вивчену епоху із сучасністю. Для виконання можна розробити окремий документ (макет), який потребуватиме заповнення. Наприклад, учні 5-А класу Тернопільського ліцею №21 – спеціалізованої мистецької школи імені Ігоря Герети виконували таке завдання. Готували селфі Микити Кожум'яка.

- **Постер до твору** (Постер – це плакат, який створюється для реклами чи декорації. У літературі – це своєрідна «реклама твору», який вивчається. Головна його ідея – заклик до читання. Тому, важливо, щоб назва привертала увагу, а наведені аргументи – мотивували майбутніх читачів. Звичайно, для підготовки постера треба опрацювати твір, визначити його важливі сторони. Можливо, навіть, продумати символи, знаки, за якими легше буде розпізнати текст).

- **Флешмоб**. Тематичні флешмоби захоплюють увагу та спонукають учнів бути креативними. Їх проведення можливе в очному та дистанційному форматі. Кожен учень має можливість презентувати текстову, фото чи відеороботу щодо заданої тематики. А усі разом матеріали відображатимуть якість засвоєного матеріалу.

- **Допис в інстаграмі**. Величезну увагу мають інстаграмі книжкові блоги. Автором одного з таких є Дмитро Притула, син відомого телеведучого. Хлопчик знімає чудові огляди на прочитані книги.

- **Профіль Фейсбуку**. Спочаку соціальні мережі ми цінували лише за можливість комунікації. Проте, сьогодні можемо точно сказати, що вони є чудовими платформами для самопрезентації. Нерідко уже зустрічаємо в соціальних мережах сторінки українських митців різних періодів. Чудовою ініціативою було би створити один такий профіль письменника чи героя усім класом.

- **Перфоманс** (Переодягнутись в одного з персонажів). Література завжди крокує поруч із сценічним мистецтвом. Цей підхід не є новим, але кожне покоління по-новому проживає, оцінює та відтворює образи персонажів. Невелике театральне дійство не залишить байдужими ні учнів, ні вчителя, ні гостей, запрошених на мистецьку імпрезу.

- **Режисер** (Кадрова послідовність подій у творі). Учні залюбки перевтілюються у роль режисерів, а також мають можливість не лише розповісти засвоєний матеріал, а й візуально відтворити їх за допомогою карток, цитат чи речей, які символічно відповідатимуть уривкам твору.

- **Створення лепбуку за вивченою темою.** Лепбуки сьогодні є дуже популярними у навчанні дошкільнят і учнів початкової школи. Проте, учні старших класів теж із задоволенням будуть виконувати завдання відповідного рівня складності. Наприклад: поєднувати наклейки цитат автора з містом, у якому він народився, тощо.

Для сучасних учнів соціальні мережі, ігри, Інтернет відіграє значно більшу роль, ніж прості засоби для побутового користування. Це – їхній світ, їхня віртуальна реальність, де все найкраще і найгірше може бути як створено, так і знищено. Дітям набагато більше, ніж дорослим, подобається мати справу з новими технологіями, дехто з них навіть не уявляє свого життя без телефону. Незважаючи на різні думки щодо впливу медіа на дітей, все ж, вважаємо, що медіазасоби можуть бути корисними для розширення знань, накопичення цінностей, розвитку критичного мислення, формування необхідних у житті учнів умінь, а найголовніше – формування медіаграмотності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грицак Н.Р. Шкільний підручник з української літератури для 5 класу НУШ і формування медіаграмотності учнів: до питання відповідності. Шкільна літературна освіта: традиції і новаторство. X Волошинські читання: зб. матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції / за заг. ред. Т.О. Яценко. Київ: Інститут педагогіки НАПН України, 2022. С. 28–33.

2. Ісаєнко О.О. Поняттєвий апарат медіаосвітньої сфери. *Гілея: науковий вісник*. 2018. Вип. 128. С. 103–106. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2018_128_26

3. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / ред.-упор. В.Ф. Іванов, О.В. Волошенюк; за наук. редакцією В.В. Різуна. Київ: Центр вільної преси. 2012. 352 с. URL: <http://www.aup.com.ua/uploads/momg.pdf>

4. Петрик Л.П. Медіа-грамотність як навичка XXI ст. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2017. № 27. С. 100–104. URL: <http://pedosvita.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/download/155/215>